

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СОЛИҚ СИЁСАТИНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШНИНГ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Арипжанова Нигора Кудратовна

Ўзбекистон Республикаси Вахирлар Маҳкамаси ҳузуридаги БТОМ
тингловчиси

Ўзбекистон Республикасида иқтисодий ривожланишнинг барқарорлигини таъминлаш ва тадбиркорлик муҳитини яхшилаш мақсадида солиқ сиёсати доимий равишда такомиллаштириб борилмоқда. Солиқлар давлатнинг муҳим иқтисодий воситаси сифатида бюджет даромадларини шакллантириш, ижтимоий дастурларни молиялаштириш ва аҳолининг фаровонлигини оширишда алоҳида аҳамият касб этади. Шу боис, солиқ тизими самарадорлигини ошириш, уни соддалаштириш ҳамда халқаро амалиётга мувофиқ ҳолга келтириш устувор вазифалардан бири ҳисобланади.

Сўнгги йилларда солиқ сиёсатида амалга оширилган ислоҳотлар орқали тадбиркорлик субъектлари учун енгилликлар яратилди, солиқ юки қисқартирилди ва маъмурий жараёнлар соддалаштирилди. Бироқ, бозор иқтисодиётининг янада чуқурлашуви ва халқаро интеграция жараёнлари солиқ тизимини янада такомиллаштиришни талаб этмоқда. Мазкур тадқиқотда Ўзбекистон Республикасида солиқ сиёсатини ислоҳ қилишнинг асосий йўналишлари, амалий муаммолари ва уларнинг иқтисодий ривожланишга таъсири таҳлил қилинади.

Мамлакатимиз иқтисодиётининг барқарорлигини таъминлашда иқтисодий сиёсатининг энг муҳим элементларидан бири - солиқ сиёсатини янада либераллаштириш, солиққа тортиш тартибини соддалаштириш, солиқ юкини пасайтириш, хўжалик субъектларининг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, уларнинг фаолиятларига аралаштиришга чек қўйиш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш ҳисобланади.

Республикада амалга оширилаётган кенг кўламли солиқ ислоҳотларининг натижасида аҳоли реал даромадлари ўсиши, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш ва технологик жиҳатдан янгилаш, кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлашга хизмат қилмоқда. Иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини таъминлашда солиқ юкини босқичма-босқич пасайтиришнинг устувор йўналиш қилиб олиниши муҳим омил бўлиб хизмат қилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги «Ўзбекистон-2030» Стратегиясини тасдиқлаш тўғрисидаги ги ПФ-158-сон Фармони доирасида иқтисодиётни янада ривожлантириш ва либераллаштиришга йўналтирилган макроиқтисодий барқарорликни мустаҳкамлаш ва юқори иқтисодий ўсиш суръатларини сақлаб қолиш каби кенг кўламли вазифалар белгилаб берилган. Хусусан, солиқ сиёсати

доирасида бажарилиши аниқ этиб белгиланган «солиқ юқини камайтириш ва солиққа тортиш тизимини соддалаштириш сиёсатини давом эттириш, солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш ва тегишли рағбатлантирувчи чораларни кенгайтириш» каби вазифалар бугунги кунда мамлакатимиз ҳукумати олдида нечоғлик муҳим масала эканлигини исботи дейиш мумкин.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган солиқ сиёсати орқали жамиятимиз учун зарур бўлган ишлаб чиқариш ўсишини рағбатлантириш, кичик бизнес фаолиятини ривожлантириш, шунингдек, солиқ тўловчиларнинг инвестиция жамғариш жараёнини рағбатлантириш ёки сусайтириш мумкин. Давлатимиз томонидан солиқ сиёсатида бугунги кунда кузатилаётган жараён солиқ тўловчининг фаоллиги оширилишига қаратилаётганлигидир.

Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги «Ўзбекистон-2030» Стратегиясини тасдиқлаш тўғрисидаги ги ПФ-158-сон Фармонининг қабул қилиниши солиқ сиёсати бўйича олиб борилаётган кенг қамровли ислохотларнинг муҳим ҳуқуқий асоси бўлди дейишимиз мумкин. Чунки ушбу Стратегия ўз ичига кўплаб вазифаларни қамраб олганлигини алоҳида таъкидлашимиз лозим. Жумладан, Фармонда назарда тутилган солиқ юқини изчиллик билан камайтириш, солиқ солиш тизимини соддалаштириш ва солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш иқтисодий жабдал ривожлантириш ҳамда мамлакатнинг инвестициявий жозибдорлигини яхшилашнинг энг муҳим шартлари ҳисобланиши таъкидланган. Шу билан бирга, ўрганишлар натижалари мазкур соҳада бир маромда иқтисодий ўсишга, ишбилармонлик ва инвестициявий фаолликни оширишга, соғлом рақобат муҳитини шакллантиришга, шунингдек, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар йиғилувчанлигининг зарур даражасини таъминлашга тўқинлик қилаётган бир қатор тизимли муаммоларни кўрсатди, хусусан:

солиқ соҳасида имтиёзлар бериш борасида аниқ мезон ва механизмлар мавжуд эмаслиги;

- имтиёзларнинг самарадорлигини мониторинг ва назорат қилиш бўйича таъсирчан тизимнинг мавжуд эмаслиги;

- иқтисодийнинг айрим секторларида тадбиркорлик субъектларига сезиларли миқдорда имтиёз ва преференциялар берилганини ҳисобга олган ҳолда қўшилган қиймат солиғини ҳисоблаш ва тўлашнинг амалдаги тартибидаги мавжуд бўлган номуносибликлар барча хўжалик юритувчи субъектлар учун тенг шароитларни таъминлашда қўшилган қиймат солиғининг тўлақонли занжирини яратиш ва иқтисодийнинг рақобатбардошлигини ошириш имкониятини бермаётганлиги;

- берилаётган имтиёзлар ва преференцияларнинг самарадорлигини, жумладан уларнинг муайян тармоқлар, ҳудудлар ва умуман мамлакат иқтисодий ривожланишига амалий таъсирини баҳолашда тизимлилик мавжуд эмаслиги;

- имтиёзларнинг самарадорлигини мониторинг ва назорат қилиш бўйича таъсирчан тизимнинг мавжуд эмаслиги сабабли соғлом рақобатни таъминлашга салбий таъсир кўрсатувчи, хўжалик юритувчи субъектларни солиқ ва божхона, шу жумладан индивидуал хусусиятга эга бўлган имтиёзлар ҳисобига қўллаб-қувватлаш амалиётининг кенг тарқалганлиги¹.

Солиқ сиёсати иқтисодий, молиявий ва ҳуқуқий муносабатларни ўзида мужассам этган ҳолда солиқ тизими орқали давлат ва алоҳида ижтимоий гуруҳларнинг эҳтиёжларини таъминлаш учун молиявий ресурсларни қайта тақсимлайди. Солиқ сиёсати давлатнинг бошқа соҳалардаги сиёсати каби солиқ механизмининг самарали амал қилиши ҳамда солиқ тизимининг самарадорлигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга бўлган илмий асосланган концепциясига эга бўлиши лозим.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 июлдаги «Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича қўшимча чоратadbирлар тўғрисида»ги ПҚ-4389-сон қарори¹⁸ қабул қилинди ва ушбу қарор билан «Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш стратегияси»¹⁹ маъқулланди. Шунингдек, ушбу қарорга асосан «Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш стратегияси»нинг асосий вазифалари ва йўналишлари белгилаб берилди.

Стратегиянинг асосий вазифалари этиб қуйидагилар белгиланган:

“давлат бюджетига солиқ тушумларининг барқарорлигини таъминлаш; солиқ органлари ходимларининг касбий маҳоратини ошириш ва солиқ маъмуриятчилигига рақамли технологияларни жорий этиш орқали кўрсатилаётган солиқ хизматлари сифатини яхшилаш;

барча тоифадаги солиқ тўловчилар томонидан солиқ мажбуриятларини ихтиёрий равишда бажариш асосида уларнинг эҳтиёжларини қаноатлантириш учун солиқ органлари ва солиқ тўловчилар ўртасида ишончли муносабатларни яратиш;

солиқ мажбуриятларини бажариш билан боғлиқ бўлган харажатларни қисқартириш, барча тоифадаги тadbиркорлик субъектларига қулай шароитларни таъминлайдиган транспарент ва барқарор солиқ тизимини шакллантириш;

солиқ тўловчилар фаолиятига аралашишни, шунингдек, давлат солиқ хизмати органларида «инсон омили»ни ҳамда коррупция ҳолатларининг салбий кўринишларини камайтириш имконини берадиган таваккал-тахлил ва масофавий таҳлилий ишлар тизими асосида солиқ назорати тизимини шакллантириш”.

Стратегиянинг асосий йўналишлари этиб: солиқ сиёсатини такомиллаштириш ва иқтисодиётда хуфиёна айланма даражасини қисқартириш; хизмат кўрсатишга йўналтирилган солиқ хизматларини

¹⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 29 июндаги «Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси тўғрисида»ги ПФ-5468-сон Фармони.

ривожлантириш; солиқ таваккалчиликларини баҳолаш тизимини жорий қилиш ва солиқ ҳисобини такомиллаштириш; давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини янада такомиллаштириш; давлат солиқ хизмати органларида коррупцияга қарши курашиш механизмларини ривожлантириш белгиланган.

1-расм. Стратегиянинг асосий йўналишлари.

Стратегияда «Солиқ сиёсатини такомиллаштириш ва иқтисодиётда хуфиёна айланма даражасини қисқартириш» йўналиши қуйидагиларни ўз ичига олади:

“1. Солиқ ва солиқ режимларини бирхиллаштириш, шунингдек, маъмурий тартиб-таомилларни соддалаштириш.

2. Солиқ юкини (камайтириш ва бараварлаштириш) оптималлаштириш.

3. Солиқ имтиёзларининг самарадорлик даражасини баҳолаш асосида уларни тақдим этишнинг аниқ мезон ва механизмларини белгилаш.

4. Солиқ ва бухгалтерия ҳисоби ўртасида фарқни имкон қадар камайтириш.

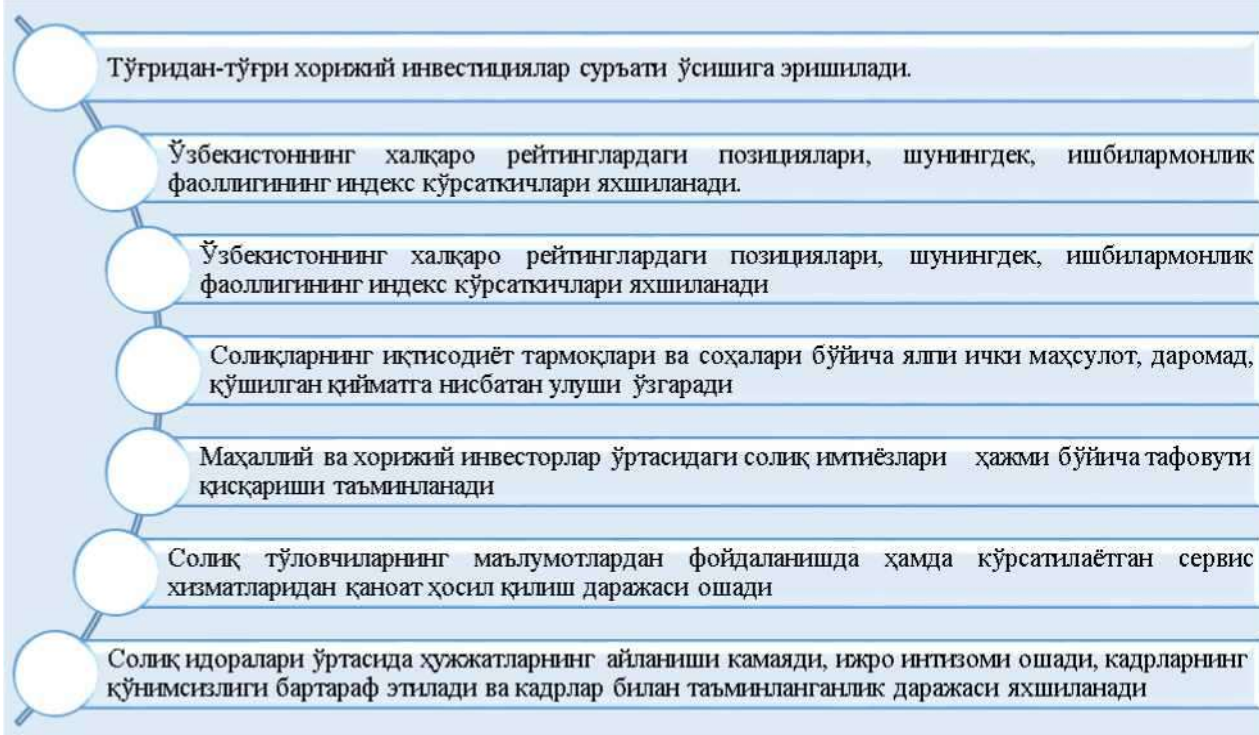
5. Жойлардаги давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг бюджетнинг даромад қисмини шакллантиришда ролини кучайтириш ва ҳиссасини ошириш.

6. Хорижий давлатлар тажрибаси ҳисобга олинган ҳолда, таваккалчиликларни баҳолашнинг замонавий усулларини жорий қилиш ва иқтисодий фаолият соҳасида хуфиёна айланма ҳамда назорат қилинмайдиган даромадлар кўламини қисқартириш.

7. Солиқ қонунчилиги соҳасидан ташқарида фаолиятни амалга оширадиган шахсларни норасмий сектордан чиқишига (қонунийлаштиришига) кўмаклашиш.

8. Трансферт нархни белгилаш соҳасида солиқ маъмуриятчилигининг янги услубларини жорий этиш.

9. 2021 йилга келиб жисмоний шахсларнинг даромад солиғи тўловчиларни 1,5 баравар, қўшилган қиймат солиғи тўловчиларни 2 баравар ҳамда ресурс солиқлари ва мол-мулк солиғи тўловчиларни 2 баравар кўпайтириш”.²

2-расм. Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш стратегияси кутилаётган натижалар

Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш стратегиясида кўзда тутилган муҳим масалалардан бири - солиқ имтиёзларининг самарадорлик даражасини баҳолаш асосида тақдим этишнинг аниқ мезон ва механизмларини белгилашдир.

Ўзбекистон Республикасида солиқ сиёсатини ислоҳ қилиш бозор иқтисодиётини ривожлантириш, инвестициявий муҳитни яхшилаш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш учун муҳим аҳамиятга эга. Солиқ юқини оптималлаштириш, солиқ турларини соддалаштириш ва замонавий технологияларни жорий қилиш каби чора-тадбирлар иқтисодиётнинг барқарор ривожланишига хизмат қилади. Шу билан бирга, халқаро амалиётдан самарали фойдаланиш ва солиқ маъмуриятининг шаффофлигини ошириш орқали давлат ва тадбиркорлар ўртасидаги ишончли муносабатлар мустаҳкамланади. Солиқ сиёсатидаги ушбу ислохотлар нафақат иқтисодий ўсишга, балки мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий барқарорлигига ҳам замин

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 июлдаги “Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4389 сон қарорига 1-илова “Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш стратегияси”.

яратади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги «Ўзбекистон-2030» Стратегиясини тасдиқлаш тўғрисидаги ги ПФ-158-сон Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2019 йил январь.
3. Ашурова Н.Б. “Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсати ва солиқ соҳасидаги ижтимоий ҳамкорликни амалга ошириш йўналишлари”. “Иқтисод ва молия / Экономика и финансы” № 11; 2012